

Міністерство освіти і науки України
ОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки промисловості

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних робіт з курсу
«Капітал підприємства: формування та використання»
для здобувачів СВО «Бакалавр» спеціальності 051 «Економіка» денної та
заочної форм навчання

Затверджено Методичною радою
зі спеціальності 051 «Економіка»
Протокол № 6 від -31.01. 2025 р

ОДЕСА ОНТУ 2025

Методичні вказівки до практичних робіт з курсу «Капітал підприємства: формування та використання» для здобувачів СВО «Бакалвр» спеціальності 051 «Економіка» денної та заочної форм навчання /Укл. к.е.н, доц. Ощепков О.П. Одеса, ОНТУ, 2025. 11 с.

Укладачі: О.П.Ощепков, к.е.н, доцент кафедри економіки промисловості

Відповідальний за випуск зав. кафедрою економіки промисловості
Т.А.Кулаковська, д-р. екон. наук, професор

ВСТУП

Важливим елементом оволодіння знаннями й навичками під час навчального процесу є практичні роботи з дисципліни. Ці методичні вказівки підготовлено з метою надання допомоги студентам у вивченні теоретичного матеріалу з курсу «Капітал підприємства: формування та використання» та оволодінні навичками практичного застосування отриманих знань.

Предметом вивчення дисципліни є сутність капіталу як економічної категорії, особливості його формування та напрямки використання, а також методи визначення вартості складових капіталу та показників ефективності його використання.

Після вивчення курсу студенти повинні:

Знати основні економічні категорії, теоретичні аспекти оцінки стану, руху, ефективності використання та відтворення основного та оборотного капіталу, основні джерела та способи залучення капіталу, способи визначення вартості капіталу, джерела і способи залучення позикових коштів, особливості формування та використання прибутку підприємства, методи оцінки ефективності використання власного та позикового капіталу.

Вміти оцінювати стан, рух, ефективність використання та відтворення основного та оборотного капіталу підприємства, оцінювати структуру капіталу та визначати рівень ефективності використання власного і позикового капіталу, обирати найбільш перспективні напрямки розвитку підприємства в контексті оптимізації структури капіталу та підвищення ефективності його використання.

Програмні теоретичні питання дисципліни охоплюють усі аспекти діяльності підприємства як суб'єкта господарювання та первинної ланки національної економіки.

Капітал підприємства: формування та використання ґрунтується на таких суміжних дисциплінах, як економіка підприємства, мікроекономіка, бухгалтерський облік, організація виробництва, менеджмент.

Основою для розробки вказівок стала типова навчальна програма курсу «Капітал підприємства: формування та використання» для економічних факультетів вищих навчальних закладів освіти України.

За результатами вивчення дисципліни «Капітал підприємства: формування та використання» студенти повинні виконати індивідуальне завдання, два модулі та скласти залік.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ «КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ»

МОДУЛЬ 1.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА. АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 1. Капітал підприємства як економічна категорія.

Тема 2. Активи підприємства: поняття, структура, формування та використання.

Тема 3. Формування та оцінка використання позаоборотних активів.

Тема 4. Формування та оцінка використання оборотних активів.

МОДУЛЬ 2.

ВЛАСНИЙ ТА ПОЗИКОВИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 5. Формування та управління власним капіталом підприємства.

Тема 6. Формування та управління позиковим капіталом підприємства.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Економічна сутність капіталу.
2. Види капіталу за найбільш важливими класифікаційними ознаками.
3. Особливості руху капіталу підприємства у процесі його кругообігу.
4. Сутність основних принципів формування капіталу підприємства.
5. Особливості власного капіталу підприємства.
6. Особливості позикового капіталу підприємства.
7. Сутність основних принципів оцінки вартості капіталу.
8. Сутність фінансового левериджу.
9. Стадії аналізу капіталу підприємства.
10. Фактори, що визначають формування структури капіталу.
11. Сутність та класифікація активів підприємства.
12. Сутність розрахунку потреби в активах для новостворюваного підприємства.
13. Сутність методу балансової оцінки сукупної вартості активів підприємства.
14. Сутність ринкового методу оцінки вартості активів.
15. Сутність методу оцінки майбутнього чистого грошового потоку.
16. Сутність та види необоротних активів підприємства.
17. Сутність аналізу операційних необоротних активів підприємства в майбутньому періоді.
18. Сутність управління фінансуванням необоротних активів.
19. Сутність оборотних активів як складової частини економічних ресурсів

підприємства.

20. Система управління оборотними активами підприємства.

21. Принципові підходи щодо формування оборотних активів підприємства.

22. Етапи процесу оптимізації обсягу оборотних активів підприємства.

23. Структура джерел фінансування оборотних активів підприємства.

24. Система управління запасами на підприємстві.

25. Сутність моделі економічного обґрунтування розміру замовлення – ЕОQ.

26. Сутність системи контролю за рухом запасів “Система ABC”.

27. Система управління дебіторською заборгованістю.

28. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства у попередньому періоді.

29. Форми реалізації продукції в кредит і типи кредитної політики.

30. Формування системи кредитних умов.

31. Сучасні форми рефінансування дебіторської заборгованості.

32. Формування підприємством грошових активів.

33. Управління грошовими активами.

34. Оптимізація середнього залишку грошових активів підприємства.

35. Фінансування оборотних активів.

36. Аналіз фінансування оборотних активів підприємства в попередньому періоді.

37. Принципи фінансування оборотних активів підприємства (консервативний, помірний, агресивний).

38. Оптимізація структури джерел фінансування оборотних активів підприємства.

39. Форми функціонування власного капіталу підприємства.

40. Джерела формування власних фінансових ресурсів підприємства.

41. Особливості оцінки вартості окремих елементів власного капіталу.

42. Механізм управління формуванням операційного прибутку.

43. Типи дивідендної політики акціонерного товариства.

44. Етапи формування дивідендної політики акціонерного товариства.

45. Емісійна політика підприємства.

46. Політика залучення позикового капіталу.

47. Форми залучення підприємством позикових засобів

48. Цілі залучення позикових засобів підприємством.

49. Особливості управління фінансовим лізингом.

50. Особливості управління облігаційною позикою.

51. Особливості товарного (комерційного) кредиту.

52. Особливості внутрішньої кредиторської заборгованості.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Тема 1. Капітал підприємства як економічна категорія

Задача 1. На основі даних таблиці 1 побудувати баланс підприємства, Балансу підприємства (Звіту про фінансовий стан)

Таблиця 1. Дані про засоби підприємства та джерела їх формування (у тис. грн.)

Засоби підприємства та джерела їх формування	На початок баз.року	На кінець баз.року	Кінець звіт.року	Кінець пргноз. року
Виробничі запаси	26871	43124	56926	60300
Незавершене виробництво	4598	6925	6704	5800
Гроші та їх еквіваленти	23	638	829	900
Поточна кредиторська заборгованість за товари,	19989	17780	16487	19800
Інші оборотні активи	38	89	627	710
Витрати майбутніх періодів	48	36	44	50
Додатковий капітал	2518	2518	2518	2580
Векселі одержані	565	705	811	930
Довгострокові кредити банків	12500	12500	12500	12500
Нематеріальні активи				
первісна вартість	146	147	154	170
накопичена амортизація	108	115	122	132
Дебіторська заборгованість за продукцію	31894	32932	26754	25720
Резервний капітал	13803	13803	12619	13200
Дебіторська заборгованість за	10580	17761	14784	16850
Готова продукція	47698	43039	56184	53160
Зареєстрований капітал (статутний капітал)	56950	56950	56950	56950
Основні засоби				
первісна вартість	75026	77109	78673	80230
знос	36413	42744	48968	55100
Незавершені капітальні інвестиції	908	152	1264	2300
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	16030	18355	12049	10800
Товари	81	84	16	78
Кредиторська заборгованість за рахунками з бюджетом	170	157	243	310
Інвестиційна нерухомість				
первісна вартість	2180	2180	2180	2180
знос	551	640	729	821
Кредиторська заборгованість з оплати праці	528	587	658	630
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	68662	71843	83421	82128
Поточна кредиторська заборгованість за рахунками зі страхування	224	255	294	308
Інші фінансові інвестиції	13871	13871	13871	13871
Короткострокові кредити банків	3458	25723	24006	18600
Інші поточні зобов'язання	11548	11711	9123	8230
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	3574	237	3668	3210
Інша поточна дебіторська заборгованість	439	416	436	450

Тема 2. Активи підприємства: поняття, структура, формування та використання

Задача 2. На основі даних, наведених в таблиці 1 та 2, провести загальний аналіз ліквідності підприємства. Для цього необхідно провести групування активів підприємства за ступенем ліквідності та пасивів за строками погашення зобов'язань (аналіз ліквідності балансу), розрахувати та дати оцінку абсолютним значенням та динаміці коефіцієнтів ліквідності (загальної, швидкої та абсолютної ліквідності).

Тема 3. Формування та оцінка використання позаоборотних активів

Задача 3. На основі даних, наведених в таблиці 1 необхідно проаналізувати стан, рух, ефективність відтворення необоротних активів та їх структурних елементів (основних засобів та нематеріальних активів). Для цього необхідно розрахувати, оцінити абсолютні значення та динаміку наступних показників:

- коефіцієнт участі необоротних активів у загальній сумі активів;
- коефіцієнт придатності основних засобів та нематеріальних активів
- коефіцієнт зносу основних засобів та нематеріальних активів;
- коефіцієнт відновлення основних засобів та нематеріальних активів;

Задача 4. На основі даних, наведених в таблиці 1 та 2 необхідно проаналізувати ефективність використання необоротних активів та їх структурних елементів (основних засобів). Для цього необхідно розрахувати, оцінити абсолютні значення та динаміку наступних показників:

- рентабельність основних засобів та позаоборотних активів;
- коефіцієнт виробничої віддачі основних засобів (фондовіддача) та позаоборотних активів;
- коефіцієнт виробничої ємності основних засобів (фондоємність) та позаоборотних активів.

Таблиця 2 - Дані про доходи та витрати підприємства (у тис. грн.)

Доходи та витрати підприємства	Базовий рік	Звітний рік
Адміністративні витрати	13019	13255
Інші доходи	18	40
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	245566	268545
Фінансовий результат (прибуток/збиток) до оподаткування		
Валовий прибуток (збиток)		
Інші операційні доходи	15822	18205
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	272401	302199
Фінансові витрати	1805	2451
Інші витрати	1102	6852
Прибуток (збиток) від операційної діяльності		
Чистий фінансовий результат (прибуток/збиток)		
Інші операційні витрати	7305	7952
Витрати з податку на прибуток	350	709
Витрати на збут	17502	17455

Для визначення зазначених вище показників ефективності необхідності розрахувати та записати у відповідні комірки таблиці 3 показники прибутку.

Тема 4. Формування та оцінка використання оборотних активів

Задача 5. На основі даних, наведених в таблиці 1 та 3 необхідно оцінити ефективність використання оборотних активів (розрахувати показники: коефіцієнт оборотності оборотних активів, тривалість обороту оборотних активів, коефіцієнт завантаження, рентабельність

оборотних активів, коефіцієнт маневреності власних коштів), а також визначити суму оборотних активів, вивільнених з обороту в результаті прискорення їх оборотності.

Задача 6. У базовому році чистий дохід від реалізації продукції підприємства склав 15000 тис. грн. при середньому залишку оборотних активів 3000 тис. грн. У звітному році оборотність оборотних активів в прискорилося на 10 днів. Визначити суму вивільнених з обороту оборотних активів у звітному році в порівнянні з базовим роком, якщо чистий дохід від реалізації продукції у звітному році порівняно з базовим роком не змінився.

Тема 5. Формування та управління власним капіталом підприємства.

Задача 7. 01.12.2025 року було створено нове підприємство у вигляді акціонерного товариства. Учасниками товариства є три фізичні особи. Свої внески у статутний фонд (капітал) вони мають зробити у грошовій формі. Визначити, яку мінімальну суму грошових коштів необхідно внести кожному з них та кінцеву дату внесення, якщо кожен з учасників має наступні частки:

- учасник А - 25%;
- учасник Б - 30%;
- учасник В – 45%;

Номінальна вартість акцій 10 грн. Яка кількість акції належатиме кожному з учасників.

Задача 8. Відповідно до даних фінансової звітності акціонерного товариства чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в звітному році склав 12800 тис. грн, при цьому собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) 9600 тис. грн, Інші операційні доходи склали 1550 тис. грн., адміністративні витрати 2200 тис. грн, витрати на збут 820 тис. грн., інші операційні витрати 550 тис. грн. Інші доходи складають 640 тис. грн., інші витрати 120 тис. грн. Витрати з податку на прибуток у звітному році склали 305 тис. грн. Визначити мінімальний розмір відрахувань до резервного фонду підприємства.

Задача 9. Підприємство реалізує три види продукції (А, Б та В). Обсяги реалізації та відповідні ціни наведені в таблиці 6.

Таблиця 3 - Обсяги реалізації та ціни на продукції підприємства у звітному році

Продукція	Обсяг реалізації, тонн	Ціна з ПДВ, тис. грн.
А	1000	9200
Б	1200	7800
В	1150	11200

Повні витрати на виробництво та збут продукції (включаючи адміністративні витрати та витрати на збут) дорівнюють 27200 тис. грн. Інші операційні доходи складають 2450 тис. грн, інші операційні витрати 1860 тис. грн. Інші доходи та витрати в звітному році на підприємстві відсутні. Чистий прибуток підприємства розподіляється наступним чином: 30% – виплата дивідендів, 20% – поповнення резервного фонду.

Визначте чистий прибуток підприємства, суму дивідендів, розмір поповнення резервного фонду та величину нерозподіленого прибутку підприємства.

Задача 10. Акціонерне товариство було створено 15.07.2018 року. Станом на 31.12.2024 року підприємство мало наступні показники діяльності (таблиця 4). Необхідно сформулювати рекомендації щодо можливої зміни статутного капіталу підприємства.

Таблиця 4 – Показники діяльності підприємства станом на 31.12.2024 року

№ п/п	Показник	Значення, тис. грн.
1	Статутний капітал	19500
2	Резервний капітал	4200
3	Додатковий капітал	1200
4	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-9800
5	Довгострокові зобов'язання	2200
6	Короткострокові кредити банків	950
7	Поточна кредиторська заборгованість	1100

Задача 11. На основі даних, наведених в таблиці 3 необхідно розрахувати показники прибутку роботи підприємства у базовому та звітному роках (валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, прибуток до оподаткування, чистий прибуток).

Тема 6. Формування та управління позиковим капіталом підприємства

Задача 12. На основі даних, наведених в таблиці 1 необхідно оцінити рівень фінансової стійкості підприємства у базовому та звітному роках. Для цього необхідно розрахувати та дати оцінку абсолютному рівню та динаміці таких показників, як коефіцієнт фінансової незалежності (автономії), коефіцієнт фінансової стабільності (коефіцієнт фінансування), коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу, коефіцієнт покриття запасів, коефіцієнт концентрації позикового капіталу та коефіцієнт фінансової стійкості.

Задача 13. Підприємство планує залучити у виробництво додаткове обладнання вартістю 800 тис. грн. Строк служби обладнання - 5 років. Є дві можливості профінансувати його придбання. Перша - це взяти кредит у фінансовій установі в розмірі 800 тис. грн. під 35% з щорічним погашенням основної суми заборгованості за кредитом рівними частками впродовж трьох років. Друга - це укласти договір фінансового лізингу терміном на чотири роки з щорічними сплатами лізингового платежу. Відшкодування вартості лізингового майна відбувається рівними частками. Лізинговий процент нараховується за ставкою 30% від залишкової вартості об'єкта лізингу. Викуп обладнання здійснюється за його залишковою вартістю на момент закінчення договору лізингу. Дисконтна ставка - 25 %.

Необхідно оцінити витрати за кожним варіантом придбання обладнання, порівняти їх і на основі цього прийняти рішення на користь однієї з альтернатив.

Задача 14. У зв'язку з організацією виробництва нової продукції підприємству необхідно придбати комплект технологічного устаткування вартістю 1200 тис. грн. У підприємства таких грошей немає. Потрібне устаткування можна взяти за договором фінансового лізингу або купити за рахунок кредиту. Кредит на три роки банк надає за плату в 40% річних. Лізингова компанія може поставити устаткування за договором фінансового лізингу на чотири роки з наступним викупом за залишковою вартістю. Річна орендна плата в сумі 300 тис. грн., в т.ч. 200 тис. грн. амортизаційні відрахування, вноситься на початку року. Кредит з процентами за залишок суми боргу повертається в кінці року. За роками основний борг погашається так: 1-й – 300 тис. грн., 2-й – 300 тис. грн., 3-й – 600 тис. грн. Дисконтна ставка - 25%.

Необхідно:

- 1) обчислити витрати на лізинг і викуп устаткування в теперішній вартості;
- 2) обчислити витрати на купівлю устаткування за рахунок кредиту в теперішній вартості;
- 3) зробити висновок про економічно доцільну форму придбання устаткування за критерієм витрат.

Задача 15. На основі даних за звітний рік, наведених в таблиці 1 - 2 необхідно проаналізувати структуру капіталу (власний/позиковий) та за допомогою інструментів фінансового аналізу дати рекомендації по його оптимізації.

Результати розрахунків бажано представити у вигляді таблиці 5.

Таблиця 5 - Оцінка структури капіталу на основі ефекту фінансового левереджа.

№ п/п	Показники	Значення
1.	Капітал, тис. грн.	
2.	Власний капітал, тис. грн.	
3.	Позиковий капітал, тис. грн.	
4.	Прибуток до оподаткування, тис. грн.	
5.	Фінансові витрати, тис. грн.	
6.	Нетто-результат експлуатації інвестицій (прибуток до оподаткування та фінансові витрати), тис. грн.	
7.	Відсоток за використання позикового капіталу, % (п.5/п.3)	
8.	Податок на прибуток, тис. грн.	
9.	Чистий прибуток, тис. грн.	
10.	Ставка податку на прибуток (за фактичними даними), у долях одиниці (п.8/п.4)	
11.	Коефіцієнт фінансового левериджу (п.3/п.2)	
12.	Ефект фінансового левериджу (ЕФЛ)	
13.	Рентабельність економічна (рентабельність активів (капіталу)), % (п.6/п.1*100%)	
14.	Рентабельність фінансова (рентабельність власного капіталу), % (п.9/п.2*100%)	

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про господарські товариства” // Відомості Верховної ради України. – 1992. – № 2.
2. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. – Киев: “Ника-Центр”, 1999. – Том. 1. – 592 с.
3. Бланк И.А. Управление использованием капитала. – Киев: “Ника-Центр”, 2000.
4. Бланк И.А. Стратегия и тактика управления финансами. – Киев: МП “ИТЕМ лтд”, СП “АДЕФ”. – 1996.
5. Бланк И.А. Управление активами. – Киев: “Ника-Центр”, 2000. – 720 с.
6. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента (как управлять капиталом?). – М.: «Финансы и статистика», 1996. – 384 с.
7. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами. – М.: «Финансы и статистика». – 1996. – 799 с.
8. Герасимчук М. Джерела і структура капітальних вкладень // Економіка України. – № 12. – 1998. – С. 16 – 24.
9. Джеймс А.Ф., Стонер Едвін Г. Долан. Вступ у бізнес. – Київ, 2000. – 752 с.
10. Ивашковский С.Н. Экономика: микро- и микроанализ. – М.: «Дело», 1999. – 360 с.
11. Курц Х.Д. Капитал – распределение – эффективный спрос. – М.: «Юнити», 1998.
12. Ковалёв В.В. Введение в финансовый менеджмент. – М.: «Финансы и статистика», 1999. – 755 с.
13. Ковалёв В.В. Финансовый анализ. – М.: «Финансы и статистика», 1999. – 501 с.
14. Казаков А.П., Минаева Н.В. Экономика (микро-, макро- и прикладная экономика). Курс лекций. – М.: «Поиск», 1996. – 392 с.

15. Лобанов Е.М., Литовский М.А. Управление финансами. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 251 с.
16. Родионов А.Р., Родионов Р.Я. Управление сбытовыми запасами и оборотными средствами предприятия. – М.: «Дело и Сервис», 1999. – 400 с.
17. Стоянова Е.С. Управление оборотным капиталом. – М.: «Перспектива», 1998. – 127 с.
18. Тренев Н.Н. Управление финансами. – М.: «Финансы и статистика», 1999. – 489 с.
19. Ткачук М.И. Финансовый менеджер. – Минск.: ООО «МИСАНТА», 1995.
20. Финансовый менеджмент: теория и практика / Под редакцией Е.С. Стояновой. – 4-е изд. перераб. и доп. – М.: «Перспектива», 1999. – 655 с.
21. Финансовый менеджмент / Под редакцией Н.Ф. Самсонова. – М.: Финансы ДОНИТИ, 1999. – 495 с.
22. Хайт Хобер Н. Основы финансового менеджмента: Пер. с англ. – М.: «Дело», 1993. – 128 с.
23. Шин Джей К., Сигел Джоел Г. Финансовый менеджмент. – М.: «Филинго», 1996. – 395 с.
24. Юджин Бригхем, Луис Гапенски. Финансовый менеджмент. – Санкт-Петербург: «Экономическая школа», 2000. – Том 1 – 2. – 662 с.